

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПІДРЯДУ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОНОВЛЕННЯ ГЛАВИ 61 ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Гриняк Андрій Богданович,

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

т.в.о. директора Київського регіонального центру

Національної академії правових наук України

У статті здійснено систематизацію договорів підряду. Доцільність перегляду усталеної системи підрядних договорів пояснюється інтеграцією ринків України та країн – членів Європейського Союзу у зв'язку із набуттям чинності Угоди про асоціацію України та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Встановлено нагальну потребу в оновленні масиву нормативно-правових актів у сфері законодавства з виконання робіт щодо його застосування в договірній та судовій практиці, зокрема оновлення розуміння договору підряду як юридичного факту, його регулятивного характеру, істотних умов, доцільність класифікації (видів) підрядних договорів у ЦК України, їх систематизації, розмежування станів визнання договору неукладеним та недійсним, належного та реального виконання зобов'язань, недосягнення згоди щодо усіх істотних умов чи їх неоднозначне розуміння сторонами тощо.

Виявлено передумови та окреслено перспективи оновлення глави 61 ЦК України. Наголошено на доцільності систематизації договорів, що опосередковують зобов'язання із виконання робіт, та необхідності логічної послідовності розміщення правових норм, що регулюють підрядні правовідносини, в межах глави 61 ЦК України. Виділено основні різновиди поймаєнованих підрядних договорів: договір підряду; договір побутового підряду; договір будівельного підряду; договір підряду на проектні та пошукові роботи. Зроблено висновок, що в оновленій редакції гл. 61 ЦК України існує об'єктивна потреба у нормативному закріпленні такого механізму цивільно-правової відповідальності сторін у підрядних зобов'язаннях, який, з одного боку, передбачав би засоби впливу на боржника, а з іншого – визначав би оптимальний порядок застосування вказаних правових засобів.

Ключові слова: договірні зобов'язання, договір підряду, договір побутового підряду, договір будівельного підряду, договір підряду на проектні та пошукові роботи, виконання робіт, договірна практика.

Hryniak Andrii. Systematization and characteristics of the contracts for services: individual issues of the amendment of Chapter 61 of the Civil Code of Ukraine

The article systemizes contracts for services under the framework of contractual work commitments. The author emphasizes that today there is an urgent need to update some approaches to the legal regulation of contractual relations due to the integration of markets of Ukraine and EU member states in the context of the entry into force of the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states. members.

It is stressed the necessity to make major efforts to update an array of statutory acts in the legislation of work performance in terms of its application in the contractual and judicial practice, particularly updating the understanding of the contract for services as a legal fact, its regulatory nature, essential conditions, the feasibility of classification (types) of contracts for services in the Civil Code of Ukraine, their systematization, delimitation of the declaration a contract not concluded and invalid, proper and actual performance of obligations, failure to agree on all essential conditions or their ambiguous understanding by the parties, etc.

The research considers the issue of identifying the preconditions and develop prospects for updating a relevant section of the CC of Ukraine devoted to contracts for services. The author focuses on the expediency to systemize the contracts mediating the obligations to perform work, and the need for a logical sequence of legal rules governing contractual relations within Section 61 of the Civil Code of Ukraine.

The following basic kinds of named contracts for services are specified in the article: contract for services; consumer work agreement; construction contract; contract for design and exploration works.

Consequently, the author concludes the updated version of Section 61 of the CC of Ukraine has an objective need to consolidate such a mechanism of the civil liability of the parties under the contracted obligations which, on the one hand, would provide a means of influencing the debtor and, on the other hand, would determine the optimal procedure for the application of these legal remedies.

Key words: *contractual obligations, contract, domestic contract, construction contract, contract for design and survey work, performance of works, contractual practice.*

Наприкінці XX сторіччя у нашому суспільстві відбулася світоглядна переоцінка цінностей суспільного життя. Так, проголосивши себе суверенною і незалежною державою, Україна обрала курс на кардинальне реформування суспільного устрою, побудову громадянського суспільства і ринкової економіки. Саме тому прийняття Цивільного кодексу України знаменувало новий етап розвитку договірної права загалом та зобов'язань з виконання робіт зокрема.

Разом із тим сьогодні назріла нагальна потреба у оновленні окремих підходів до правового регулювання підрядних відносин. З цього приводу одразу ж слід наголосити на логічній послідовності розміщення правових норм, що регулюють підрядні правовідносини, в межах глави 61 ЦК України. Так, у гл. 61 ЦК України спершу викладено норми, що становлять правовий інститут підряду, в який включено загальні положення про підряд та різновиди цього договору.

Із наведеного можемо зробити висновок про доцільність сприйняття системи підрядних договорів як складної внутрішньоорганізованої структури таких договорів у межах договірної типу зобов'язань із виконання робіт на основі їх ієрархічного поділу на види та різновиди, яка відображає їх диференціацію та взаємопов'язаність [1, с. 76]. Водночас самотійність відокремлених від підряду договорів не є абсолютною. Враховуючи те, що в даному випадку йдеться все ж таки про «підрядоподібні» дого-

вори, законодавець у ЦК України норми, які регулюють правовідносини з виконання НДРДКТР (гл. 62), розмістив після положень про договори підрядного типу, оскільки договори на виконання НДРДКТР пов'язує з договорами підряду те, що вони спрямовані на досягнення результату, відокремленого від роботи. Саме для досягнення цього результату сторони укладають договір на виконання НДРДКТР, оскільки замовників цікавить все ж таки результат робіт, нехай навіть негативний, а не роботи як такі [2, с. 365].

Крім того, слід враховувати, що виконання договору на проведення НДРДКТР не може бути здійсненим без науково-технічних передумов, тоді як за договором підряду такі передумови не обов'язкові. Тобто договори підряду відрізняються від договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та технологічних робіт, насамперед, за предметом регулювання. У предметі договору підряду відсутня суттєва новизна, в той час як у предметі договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та технологічних робіт вона може існувати, тобто договір підряду не створює науково-технічних результатів. У підсумку можемо зробити висновок про недоцільність ототожнення договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт із договорами підряду.

Важливим питанням при оновленні договірної законодавства в сфері

виконання робіт є необхідність систематизації договірних моделей, що виступають регуляторами підрядних правовідносин. Необхідною умовою вирішення цього завдання є детальне вивчення та систематизація основних підрядних договорів. Таким чином, до основних договірних конструкцій, якими на сьогодні опосередковуються відносини із виконання робіт, можна віднести: договір підяду, договір побутового підяду, договір будівельного підяду, договір підяду на проведення проектних та пошукових робіт.

Усі вищенаведені договірні конструкції належать до поймаєнованих договорів, основи яких визначені законодавцем у ЦК України та інших нормативно-правових актах. Разом з тим сьогодні у сфері зобов'язань, що опосередковують виконання робіт, застосовується значна кількість договорів, які не знайшли свого законодавчого закріплення у ЦК України чи інших нормативно-правових актах (наприклад, договір на проведення ландшафтних, опоряджувальних робіт, ремонту тощо), що можуть існувати в багатьох формах і класифікуватися за різними загальними ознаками та цілями їх укладення. Єдиною ознакою, що відрізняє цю категорію договорів від інших цивільно-правових договорів, є їх неврегульованість і непередбаченість актами цивільного законодавства [3, с. 360].

В основу поділу підрядних договорів на певні види покладено два критерії – предмет договору та суб'єктний склад учасників договірних відносин. Так, за договором побутового підяду виконується робота, яка призначена для задоволення побутових та інших особистих потреб замовника, що не пов'язані зі здійсненням ним підприємницької діяльності (споживчі відносини). Якщо ж замовник укладає договір з метою подальшого використання результату виконаної роботи з підприємницькою метою – до таких відносин застосовуватимуться загальні положення про підряд. Підрядником у договорі побутового підяду завжди виступає юридична або фізична особа, що здійснює підприєм-

ницьку діяльність, а замовником – тільки фізична особа. Щодо договору будівельного підяду або договору на проведення пошукових, проектних робіт, то замовником у них можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [4, с. 238].

Предмет таких договорів становить матеріалізований результат роботи підрядника, що набуває форми, придатної для оцінювання. Предмет підрядних договорів є істотною умовою. З цього приводу відразу ж підкреслимо непослідовність законодавця при визначенні предмета таких договорів, оскільки в одних випадках вказується тільки на роботу як на предмет договору, в інших – і на роботу, і на її результат. Така сама тенденція спостерігається при регулюванні окремих видів договору підяду (ст. 876, 887 ЦК тощо).

У юридичній літературі з цього приводу більшість учених наголошують на доцільності розуміння предмету договору підяду саме як результату виробничої діяльності підрядника [5, с. 88; 6, с. 100]. З боку підрядника виникає зобов'язання виконати роботу та здати їх результат замовникові, з боку останнього виникає грошове зобов'язання сплатити обумовлену договором суму.

Разом із тим у діючій редакції ЦК України, як і у редакціях 1922 та 1963 років, немає окремої статті присвяченої предмету договору підяду як це передбачено скажімо для договорів купівлі-продажу (ст. 656), дарування (ст. 718), найму (ст. 760) тощо. Зі змісту закріпленої в ч. 1 ст. 837 ЦК України дефініції договору підяду впливає, що істотною умовою договору підяду є умова про роботу, виконану підрядником для замовника за договором. Така позиція законодавця не випадково піддана критиці [7, с. 180], оскільки у дефініції акцентується увага не на предметі (результат виконаної роботи), а об'єкті (виконувана робота) договору підяду. На підтвердження непослідовності законодавця у формулюванні предмету договору підяду свідчить редакція ст. 855 ЦК України, в якій ідеться про розрахунки між контрагентами у разі випад-

кового знищення предмета договору підряду або неможливості закінчення роботи. Тут законодавець передбачив неможливість стягнення плати за договором із замовника, якщо предмет договору підряду до здачі його замовникові був випадково знищений. З чого можемо зробити висновок, що предметом договору підряду є результат виконаної роботи – річ, яку створив підрядник і якої ще не існує в момент укладення договору.

З цього приводу заслуговують уваги висловлені в юридичній літературі міркування, що в договорах про виконання робіт воля сторін спрямована на отримання певного матеріального результату, який і є їх предметом. Разом з тим цей матеріальний результат не буде об'єктом договору, оскільки він є об'єктом тільки безпосередньо підрядних правовідносин, які разом з іншими правовідносинами (щодо відповідальності сторін тощо) знаходяться в рамках договору [8].

Із вищенаведеного можемо зробити висновок, що об'єктом договору підряду є вчинення позитивних дій підрядником, спрямованих на виконання ним певної роботи, за завданням замовника, тоді як предметом договору підряду слід визнавати такий юридичний наслідок (індивідуалізований результат робіт) як явище навколишнього світу, що виступає як істотна умова договору, права і/або обов'язки щодо якого передаються за договором, на який спрямована узгоджена воля сторін.

Тобто, нагальною на сьогодні є потреба у гармонізації підходів до розуміння предмету договорів підряду, адже законодавець в одних випадках зазначає про роботу як предмет договору, а в інших – про її результат. Водночас предметом цього договору є матеріалізовані результати створення, перетворення, поновлення і навіть ліквідації речей виробничого, споживчого та науково-культурного призначення. Отже, під результатом виконаної підрядником роботи слід розуміти виготовлену, оброблену, перероблену або ж відремонтовану річ.

Конститутивною ознакою договору підряду є його ризиковий характер. Ризики за випадкове знищення результату роботи покладаються на підрядника. Тобто при правовому регулюванні підрядних відносин законодавець чітко визначає питання розподілу ризиків між контрагентами, де підрядник до моменту передачі результату робіт знаходиться у невигідному становищі [9, с. 52]. Наприклад, за змістом ст. 841 ЦК України підрядник несе відповідальність за втрату або пошкодження майна замовника, яка, зазвичай, підпорядкована принципу вини. Для звільнення від відповідальності підряднику необхідно довести свою невинуватість, лише після цього можна говорити про ризик замовника як сторони договору підряду, що надала це майно. Однак у літературі звертається увага на випадки відповідальності без вини, а саме, що за договором побутового підряду підрядник несе відповідальність не лише за винувате, а й за випадкове знищення (пошкодження) майна замовника (відповідальність, що ґрунтується на принципі ризику), відповідно, ризик замовника тут обмежується обставинами непереборної сили, які лише й здатні виключити відповідальність підрядника [10, с. 44].

Вищезазначене опосередковано підтверджує зв'язок ризику випадкової загибелі (пошкодження) результату робіт лише з тими обставинами, які не пов'язані з винними діями сторін договору.

Крім того, в оновленій редакції ЦК України необхідно чітко відмежовувати правові наслідки випадкового знищення результату робіт від випадкового знищення чи пошкодження матеріалів, із використання яких виконується робота. Вирішення питання відмежування цих правових наслідків можна здійснити, опираючись на відому ще римському праву формулу права власності: ризик випадкової загибелі речі несе її власник.

До матеріалів, устаткування та інших засобів, що використовуються підрядником у роботі, застосовуються правила, які передбачені положеннями про право

власності. Згідно зі ст. 323 ЦК України ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна несе її власник. Таким чином, якщо матеріали, устаткування та інші засоби, що використовувались у процесі виготовлення речі (об'єкта), знищені, то ризики такого знищення покладаються на ту сторону, яка їх надала, за умови відсутності вини обох сторін. В іншому випадку відповідальність за знищення предмета, матеріалів, устаткування та інших засобів покладається на винну сторону.

Таким чином у оновленій редакції змісту § 1 гл. 61 ЦК України необхідно чітко закріпити положення, що моментом переходу ризику від замовника до підрядника буде момент досягнення результату виконаної роботи. Тоді ризик випадкового пошкодження або випадкової загибелі майна розподілиться так: з моменту надання майна і протягом усього процесу виконання робіт до досягнення результату виконаної роботи ризик лежить на замовнику як на стороні, яка надала матеріали, з моменту досягнення результату виконаної роботи до його прийняття замовником ризик несе підрядник, а потім після приймання результату виконаної роботи ризик знову переходить до замовника.

На нашу думку, систему правових зв'язків у підрядних правовідносинах доцільно розглядати саме з позиції комплексного підходу, якому притаманні такі ознаки як: а) єдина правова мета (виконання робіт та виникнення права власності на їх результат); б) складний зміст таких відносин (наявність усередині підрядних відносин простих, одиничних правових д) структурна єдність окремих елементів підрядного правовідношення та їх підпорядкованість єдиній правовій меті.

Необхідно зазначити, що на практиці поширеними є випадки укладення замовником договорів з генпідрядником на проведення лише визначеної частини робіт, а далі змовник, обов'язково зі згоди генерального підрядника, має право за паралельним договором підряду залучати інших підрядників для виконання специ-

фічних робіт, які генпідрядник виконати самостійно не спроможний. Тобто система генерального договору може одночасно існувати із системою прямих договорів.

Щодо генерального підряду видається цікавим питання про розподіл винагороди між підрядником та субпідрядником, а саме, хто і в яких розмірах повинен розрахуватись із субпідрядником за досягнення результату виконаної роботи? Законодавчо передбачено, що відповідальність за невиконання або неналежне виконання замовником взятих на себе зобов'язань за договором підряду перед субпідрядником несе генеральний підрядник. Однак не слід виключати й випадки безпосередніх розрахунків замовника із субпідрядником у разі, коли між ними за згодою генерального підрядника укладено договір на виконання окремих робіт, та можливість врегулювання цього питання між замовником та субпідрядником безпосередньо в договорах субпідряду. Однак слід уточнити, що укладення договорів замовником на виконання окремих робіт іншими особами видається можливим, якщо ціна договору, стороною якого є генеральний підрядник, визначена у приблизному кошторисі, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 844 ЦК України підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису, а замовник – його зменшення в разі, якщо на момент укладення договору підряду не можна було передбачити повний обсяг робіт або необхідні для цього витрати.

Окремо в межах загальних положень про підряд варто наголосити, що законодавець в межах ЦК України закріпив і загальне правило, присвячене визначенню ціни (ст. 632 ЦК), і спеціальне, що регламентує ціну саме в договорі підряду (ст. 843 ЦК).

Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 843 ЦК України у договорі підряду повинні бути визначені або ціна виконуваної роботи, або ж способи її визначення. За відсутності таких вказівок на визначення ціни звертаємось до ч. 4 ст. 632 ЦК України, відповідно до якої, якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена

виходячи з його умов, вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору.

Отже, по-перше, ціна може бути визначена в тексті договору. По-друге, спосіб визначення ціни може вказуватись в самому договорі. І, по-третє, ціна у договорі підряду може бути визначена у кошторисі, який містить постатейний перелік затрат на виконання робіт, є додатком до договору та його невід'ємною частиною.

Отже, ціна договору підряду – це грошова сума, належна підрядникові за виконану роботу, що включає в себе компенсацію витрат підрядника та належну йому винагороду. До витрат підрядника відносяться вартість товарів, робіт та послуг, що надаються підряднику третіми особами, зменшення вартості обладнання у зв'язку з його амортизацією, вартість витраченого матеріалу у разі виконання робіт із матеріалів підрядника тощо.

В ЦК України допускається вираження грошового зобов'язання в іноземній валюті, але його виконання відповідно до чинного законодавства здійснюється у валюті України. Отже, визнання гривні єдиним законним платіжним засобом надає змогу дійти висновку, що замовник вправі виконати взяті на себе зобов'язання з оплати проведених робіт у гривнях незалежно від небажання підрядника прийняти такий платіж [11, с. 104]. Крім того на сьогодні спостерігається скорочення готівкових розрахунків між сторонами підрядних договорів на користь безготівкових, що створює додаткові обов'язки щодо укладення договору банківського рахунку та вкладу.

Статтю 844 ЦК України передбачено, що ціна у договорі може бути визначена у кошторисі, який за певних умов стає частиною договору. До таких умов слід віднести: а) складення кошторису підрядником; б) погодження складеного підрядником кошторису замовником. Тобто, кошторис виступає формою визначення ціни договору підряду. Як видається, саме такий підхід повинен бути збережений

в оновленій редакції гл. 61 ЦК України (шляхом визначення ціни робіт та кошторису в окремих статтях), адже зазначені категорії не є неідентичними. Кошторис – це форма вираження ціни, тобто документ, який містить відомості про неї. Ціна ж може бути зафіксована в договорі без складання кошторису та є грошовою сумою, що належить до виплати підряднику за виконану ним роботу.

Окремо в межах гл. 61 ЦК України підлягає збереженню відображений у ст. 846 ЦК загальний підхід до встановлення строків виконання робіт. Так, законодавець у ст. 846 ЦК України цілком слушно не встановлює вимоги про тривалість зазначених строків, оскільки договором підряду охоплюється досить широке коло людської діяльності, кожен з видів якої має свою тривалість. З цієї причини цілком виправдано видається встановлення строків виконання роботи самими сторонами договору підряду, погоджуючи їх у відповідності зі своїми економічними інтересами та зважаючи на принцип свободи договору. Якщо ж сторони не визначили у договірному порядку строки виконання робіт, то відповідно до ч. 2 ст. 846 ЦК України підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи та звичаїв ділового обороту.

Щодо критики використання у цивільному законодавстві України такої оціночної категорії, як розумний строк [12, с. 106]. варто наголосити на доцільності збереження такого підходу, адже визначати той чи інший строк розумним для конкретних умов підрядних правовідносин в змозі лише судова практика. Вона піде якраз шляхом створення норми права без використання позитивного законодавства. І тут, як слушно відмічає В.А. Белов, вона (судова практика – курсив наш А. Г.) створить таку норму із спірних життєвих відносин [13, с. 141].

Аналізуючи ситуації, коли сторони не виконують належним чином своїх обов'язків доцільно зазначити, що

в сучасних умовах цивільно-правова відповідальність має зберігати своє значення вирішального чинника превентивного правового впливу на поведінку його сторін. Оскільки ж цивільна відповідальність покликана забезпечити дотримання встановленого правопорядку, то справедливим буде твердження про те, що саме у захисті суб'єктивних цивільних прав учасників підрядних відносин і полягає призначення цивільно-правової відповідальності. Ефективність цивільно-правової відповідальності залежить, передусім, від її застосування до конкретних учасників підрядних правовідносин, винних у порушенні умов договору підряду. Керуючись принципом диспозитивності, потерпіла сторона самостійно вирішує, застосовувати чи не застосовувати міри відповідальності до правопорушника. Тобто застосування майнових і немайнових санкцій, у тому числі відповідальності, за чинним законодавством є правом, а не

обов'язком суб'єктів цивільних правовідносин [14, с. 68].

До цивільно-правової відповідальності учасників підрядних правовідносин пропонуємо відносити відповідальність: 1) що виникатиме у разі невиконання або неналежного виконання підрядником чи замовником своїх договірних зобов'язань; 2) яка безпосередньо впливає із нормативно-правових актів, що регулюють підрядні відносини між сторонами (ст. 625 ЦК, гл. 61 ЦК); 3) яка не може по-іншому, ніж це передбачено у нормативно-правових актах, бути визначена у договорі підряду.

Отже, в оновленій редакції гл. 61 ЦК України існує об'єктивна потреба у нормативному закріпленні такого механізму цивільно-правової відповідальності сторін у підрядних зобов'язаннях, який, з одного боку, передбачав би засоби впливу на боржника, а з іншого – визначав би оптимальний порядок застосування вказаних правових засобів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриняк А.Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 119 с.
2. Гражданское право: учебник / Е.Ю. Валявина, Н.П. Василевская, Н.Д. Егоров и др.; под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. Москва : Проспект, 1997. Ч. 2. 784 с.
3. Цивільне право: підручник: у 2-х т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків : Право. 2011. Т. 2. 656 с.
4. Цивільне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / За ред. Я.М. Шевченко. Т. 2. Особлива частина. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 408 с.
5. Комментарий к Гражданскому кодексу РСФСР / Под ред. А. Р. Гойхбарга, И. С. Перетерского. Вып. 4: Обязательственное право. Москва : Петроград, 1924. 904 с.
6. Новітні підходи до розуміння юридичних фактів у механізмі правового регулювання приватних відносин : зб. наук. пр. / за ред. А.Б. Гриняка, О.О. Кота, М.Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 200 с.
7. Цивільне право України: підручник: У 2-х кн. / [О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.]; За ред. : О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова. 2-е вид., допов. і перероб. Кн. 2. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 384 с.
8. Обиденнов А.М. Предмет и объект как существенные условия гражданско-правового договора. URL: <http://ex-jure.ru/law/index.php?showcat=jump&f=26&t=%CF%E5%F0%E8%E%E4%E8%EA%E0> (дата звернення 12.02.20202).
9. Договори з виконання робіт в цивільному праві України: проблеми теорії і практики: монографія / За заг. ред. А. Б. Гриняка. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. 402 с.

10. Ровный В.В. Размышления о праве собственности и рисках гибели (повреждения) имущества в договоре подряда. *Цивилистические записки: межвузовский сб. науч. трудов.* Екатеринбург: Ин-т частного права, 2005. Вып. 4. С. 44.
11. Окремі види договорів у сучасному законодавстві України : колективна монографія / За заг. ред. О. С. Кізлової, О. С. Кужко, Л. В. Діденко. Одеса : Айс-Принт, 2017. 501 с.
12. Пленюк М.Д. Загальна характеристика строків у підрядних договорах. *Приватне право і підприємництво.* Вип. 9, 2010 р. / Редкол.: Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. Київ : НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2010. 214 с.
13. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / Под общ. ред. В.А. Белова. Москва : Юрайт-Издат, 2007. 993 с.
14. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності: навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 576 с.